

ONTWERPBEGROTING 2026 NEDERLAND

SEPTEMBER 2025

INHOUD

Inleiding.....	3
Hoofdstuk 1: Uitgavenpad en overzicht budgettaire variabelen.....	4
Hoofdstuk 2: Macro-economisch beeld	6
Hoofdstuk 3: Begrotingsdoelstellingen	9
Hoofdstuk 4: Doelstellingen inkomsten en uitgaven	12
Hoofdstuk 5: Discretionaire inkomstenmaatregelen	15
Hoofdstuk 6: Landspecifieke aanbevelingen	17
Hoofdstuk 7: Verdelingseffecten van de belangrijkste maatregelen op het gebied van inkomsten en uitgaven.....	20
Bijlage 1: Methodologische aspecten, met inbegrip van de geraamde effecten van geaggregeerde begrotingsmaatregelen op de economische groei.....	21
Bijlage 2: Uitwerking maatregelen landspecifieke aanbevelingen	22

INLEIDING

Elk jaar dienen de Europese lidstaten binnen de eurozone een ontwerpbegrotingsplan in bij de Europese Commissie (Commissie). In dit ontwerpbegrotingsplan van Nederland presenteert het kabinet de economische en budgettaire vooruitzichten voor 2026. De Commissie en de Eurogroep gebruiken het plan om te beoordelen of Nederland voldoet aan de vereisten uit het Stabi-
liteits- en Groeipact (SGP), waarin de Europese begrotingsregels zijn vastgelegd.

Naast de economische en budgettaire vooruitzichten voor 2026 bevat het ontwerpbegrotingsplan de stand van zaken van het uitgavenpad en een update van het macro-economisch beeld. Verder wordt de voortgang van de investeringen en hervormingen die het kabinet heeft opgenomen in het budgettaire-structureel plan voor de middellange termijn besproken en worden de verdelingseffecten van de belangrijkste maatregelen op het gebied van inkomsten en uitgaven belicht.

Gezien de demissionaire status van het kabinet presenteert dit kabinet een beleidsarme begroting voor volgend jaar. Het uitgaven- en inkomstenkader worden gehandhaafd, en deze sluiten binnen de begrotingshorizon. Ook blijft Nederland naar verwachting de komende jaren onder de Europese referentiewaarden van 3% bbp voor het tekort en 60% bbp voor de schuld.

De economische en budgettaire vooruitzichten in deze ontwerpbegroting zijn afkomstig uit de Macro-Economische Verkenning 2026 (MEV) van het Centraal Planbureau (CPB) en de Miljoenennota 2026. De Miljoenennota is op 16 september 2025 (Prinsjesdag) aangeboden aan het parlement en gepubliceerd. Een uitgebreidere toelichting op de beleidsplannen van het kabinet is te vinden in de Miljoenennota 2026.

Deze ontwerpbegroting moet worden gelezen met de demissionaire status van het kabinet in het achterhoofd. De besluitvorming was beleidsarm, waardoor het aantal aanpassingen beperkt is gebleven en de begroting vooral een voortzetting van eerder beleid weerspiegelt. Hoofdstuk 1 gaat in op de ontwikkeling van het uitgavenpad en vergelijkt deze met het door de Raad aanbevolen uitgavenpad. Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van het economisch beeld en de verwachting daarvan. Hoofdstukken 3 en 4 behandelen het budgettaire beeld en gaan hier nader op in. Hoofdstuk 5 behandelt de discretionaire inkomstenmaatregelen. Hoofdstuk 6 gaat in op de land-specifieke aanbevelingen en de gedeelde prioriteiten van de Commissie, evenals de hervormingen die het kabinet voorstelt om deze te adresseren. Tot slot behandelt hoofdstuk 7 de verdelingseffecten van de belangrijkste maatregelen op het gebied van uitgaven en inkomsten.

HOOFDSTUK 1: UITGAVENPAD EN OVERZICHT BUDGETTAIRE VARIABELEN

In dit hoofdstuk wordt het geraamde uitgavenpad geschetst en vergeleken met het door de Raad aanbevolen uitgavenpad. Daarnaast wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste economische en budgettaire variabelen. In de hoofdstukken hierna worden deze variabelen specifiek toegelicht.

Het netto-uitgavenpad (hierna: uitgavenpad) wordt gedefinieerd als de groei van de netto primaire uitgaven en is de enige sturingsvariabele in het SGP. Dit betreft de overheidsuitgaven exclusief rentelasten, conjuncturele werkloosheidsuitgaven, uitgaven die worden gedeckt met middelen uit de EU-begroting, cofinanciering van Europese subsidies en tijdelijke en eenmalige uitgaven ('one-offs'). Bij het vaststellen van de netto primaire uitgaven wordt daarnaast rekening gehouden met discretionaire inkomstenmaatregelen. Dat wil zeggen dat een beleidsmatige verhoging van de belastingen mag leiden tot hogere uitgavengroei terwijl een beleidsmatige verlaging van de belastingen moet leiden tot lagere uitgavengroei. Hierdoor behouden lidstaten flexibiliteit in de samenstelling van inkomsten en uitgaven.

Het uitgavenpad dient aan een aantal eisen te voldoen. Zo moet het uitgavenpad ervoor zorgen dat de overheidsschuld van lidstaten op de middellange termijn (een tijdspanne bestaande uit de aanpassingsperiode van 4 of 7 jaar plus 10 jaar) op een prudent niveau blijft onder de 60% bbp, of geloofwaardig daalt indien de schuld hoger is dan 60% bbp. Ook moet dit uitgavenpad ervoor zorgen dat het tekort onder de 3% bbp blijft op de middellange termijn. Of de schuld geloofwaardig daalt, wordt getoetst met een zogenoemde schuldhoudbaarheidsanalyse (*Debt Sustainability Analysis*; DSA).

Het huidige kabinet is demissionair en in oktober zijn nieuwe verkiezingen. Na de formatie kan een nieuw kabinet besluiten een nieuw budgettair-structureel plan voor de middellange termijn (hierna: budgettair-structureel plan) in te dienen zoals is vastgelegd in Verordening 2024/1263. Daarvoor kan Nederland een nieuw referentiep pad (technische informatie) aanvragen, gebaseerd op de meest recente ramingen van de Commissie. In dat kader is ook vastgelegd dat het nieuwe referentiep pad van de Commissie niet mag leiden tot uitstel van de begrotingsinspanning en het in de regel niet leidt tot een lagere begrotingsinspanning. Op basis van het referentiep pad kan Nederland een uitgavenpad opstellen in het budgettair-structureel plan. Voor het uitgavenpad geldt dat het tekort onder de 3%-referentiewaarde en de schuld onder de 60%-referentiewaarde dient te blijven op de middellange termijn. Als lidstaten een uitgavenpad voorstellen dat hoger ligt dan het referentiep pad van de Commissie (waarbij ze dus voorstellen dat ze jaarlijks meer uitgeven), moeten ze dit motiveren op basis van economische onderbouwing en kwantitatieve gegevens. Nadat de Raad het nieuwe budgettair-structureel plan heeft bekrachtigd, dan zal het huidige uitgavenpad, dat loopt tot en met 2028, niet meer van toepassing zijn. Belangrijk is dat het indienen van een nieuw budgettair-structureel plan een mogelijkheid is voor een nieuw kabinet, geen verplichting.

De Raad van de Europese Unie (de Raad) heeft een maximum voor de uitgavengroei voor Nederland voor de periode van 2025 tot 2028 aanbevolen in de raadsaanbeveling van 21 januari 2025¹. Hiermee volgt de Raad de technische informatie die de Commissie heeft verstrekt voor het budgettair-structureel plan, dat in oktober 2024 is ingediend. Volgens het aanbevolen uitgavenpad kan Nederland, om te voldoen aan de eisen die worden gesteld aan het uitgavenpad, de netto primaire uitgaven jaarlijks met gemiddeld 3,2% laten groeien in de periode van 2025 tot 2028. Specifiek mogen de uitgaven groeien met ten hoogste 3,5% in 2025 en 3,3% in 2026. 2024 was een overgangsjaar van de oude naar de herziene Europese begrotingsregels, waarbij de Commissie de jaarlijkse uitgavengroei toetste aan de landspecifieke aanbeveling van de Raad aan Nederland voor 2024, namelijk een maximale groei van 3,5%.

Ten opzichte van de dit voorjaar verstuurde jaarlijkse voortgangsrapportage op het budgettair-structureel plan is het beeld van de uitgavengroei gewijzigd: voor 2025 valt deze naar verwachting lager uit, terwijl 2026 juist hoger uitkomt. De belangrijkste oorzaak is dat in de augustusbesluitvorming enkele forse kasschuiven zitten die overheidsuitgaven verschuiven van 2025 naar latere jaren. De uitgavengroei in 2025 blijft met 7,0% echter hoog, tegenover een aanbeveling van de Raad van 3,5%. Dit komt doordat discretionaire inkomstenmaatregelen leiden tot een eenmalig lagere groei in 2024 en een eenmalig hogere groei in 2025. In de periode 2024–

¹ [Council Recommendation of 21 January 2025 setting the net expenditure path of the Netherlands](#) (C/2025/648)

2026 ligt de uitgavengroei daarmee boven de aanbeveling van de Raad. Zie tabel 1a voor de ramingen van het CPB en de aanbeveling van de Raad.

Ondanks dat de uitgavengroei van Nederland in 2024, 2025 en 2026 meer stijgt dan de aanbeveling van de Raad, blijven de overheidsfinanciën binnen de Europese referentiewaarden. Het tekort ligt onder 3% en de schuld onder 60% van het bbp. Daarmee voldoet Nederland aan de afspraak om een buitensporigtekortprocedure te vermijden. De Raad kan, op aanbeveling van de Commissie, in dat geval geen handhavingsmaatregelen opleggen. Naast deze Europese begrotingsregels stuurt Nederland in het eigen begrotingsbeleid via een totaal uitgaven- en lastenkader, dat aan het begin van een kabinetsperiode wordt vastgesteld. Dit kader bepaalt de maximale ruimte voor uitgaven en lasten gedurende de begrotingshorizon en draagt zo bij aan houdbare overheidsfinanciën en beheersing van de collectieve lasten. Daarnaast bevat het hoofdlijnenakkoord de afspraak dat extra maatregelen worden genomen zodra het tekort de -3,0% dreigt te overschrijden.

Tabel 1a: Groei van de netto primaire uitgaven

Groei in %	2024	2025	2026
CPB: Groei van de netto primaire uitgaven per jaar – geraamd CEP	5,7	7,9	3,4
CPB: Groei van de netto primaire uitgaven per jaar – geraamd MEV	5,8	7,0	3,9
Aanbeveling van de Raad: Groei van de netto primaire uitgaven per jaar	6,6 ²	3,5	3,3
Landspecifieke aanbeveling: Groei van de netto primaire uitgaven	3,5		

Bron: CPB

Tabel 1b presenteert de belangrijkste budgettaire variabelen. Het structureel saldo in 2025 is naar verwachting -1,3% bbp. De staatschuld bedraagt naar verwachting 44,8% bbp in 2025. In Hoofdstuk 3 en 4 worden deze variabelen nader toegelicht.

Tabel 1b: Belangrijkste Budgettaire Variabelen

%bbp	2024	2025	2026
Netto lenen	-0,9	-1,9	-2,7
Structureel saldo	-0,4	-1,3	-1,5
Structureel primair saldo	0,3	-0,6	-0,7
Staatsschuld	43,7	44,8	47,9
Verandering in staatschuld	-2,1	1,1	3,0

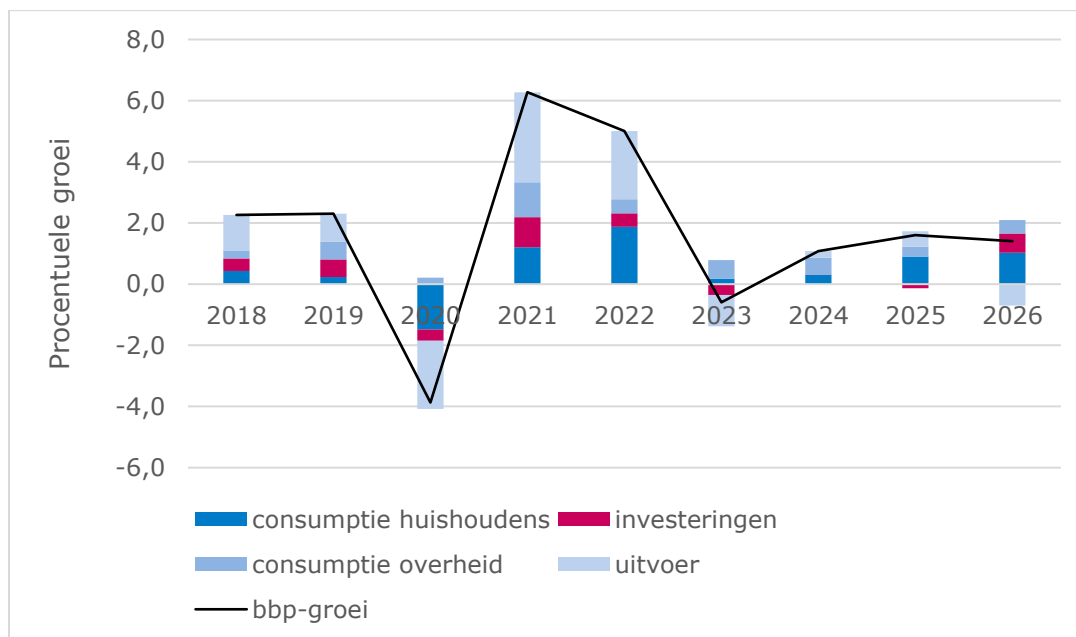
Bron: CPB

² 2024 is een overgangsjaar van de oude naar de nieuwe Europese begrotingsregels. In dit jaar is de landspecifieke aanbeveling voor de groei van de netto primaire uitgaven leidend. De aanbeveling van de raad loopt slechts mee in de (cumulatieve) controlekening.

HOOFDSTUK 2: MACRO-ECONOMISCH BEELD

In dit hoofdstuk wordt een uitgebreide update gegeven van het macro-economische beeld, dat tevens wordt vergeleken met de stand van de jaarlijkse voortgangsrapportage. Tabel 2a en 2b geven een uitgebreid overzicht van de (externe) macro-economische ontwikkelingen. De cijfers zijn gebaseerd op de MEV van het CPB.

De gematigde groei die de Nederlandse economie in 2024 heeft ingezet, zet zich in 2025 door. Het bbp groeide in 2024 met 1,1%. Die groei wordt met name gedragen door consumptie van de overheid en van huishoudens. De Nederlandse economie groeit naar verwachting door met 1,6% in 2025 en 1,4% in 2026. Binnenlandse vraag blijft de drijvende factor achter de economische groei. De consumptie van huishoudens neemt fors toe, gestuwd door reële loongroei, en stijgt met 2,1% in 2025 en met 2,3% in 2026. De consumptie van de overheid stijgt naar verwachting met 1,3% in 2025 en met 1,7% in 2026. Een afname van de investeringen van 0,7% drukt de economische groei in 2025, maar deze slaat om in een stevige toename van 3,2% in 2026.

Figuur 1: Groeibijdragen bestedingen

Sinds de jaarlijkse voortgangsrapportage zijn de groeiverwachtingen neerwaarts bijgesteld in reactie op de toenemende geopolitieke onzekerheid en afname van vertrouwen.

Deze neerwaartse bijstellingen vinden wereldwijd plaats. In Nederland wordt de economische impact voornamelijk veroorzaakt door de onzekerheid over de hoogte van invoerheffingen en bredere geopolitieke verschuivingen. Bij onzekerheidsschokken stellen bedrijven investeringen uit omdat de opbrengsten onzekerder zijn of schalen deze af omdat de financieringskosten stijgen. De daling van de investeringen in 2025 moet vooral vanuit dit licht worden gezien. Voordat de Amerikaanse president Trump op 2 april de invoerheffingen bekend maakte, werd de groei van de investeringen voor dit jaar namelijk nog op 3,2% geschat.³

De gevolgen van de invoerheffingen op de Nederlandse uitvoer zijn beperkt. Nederland profiteert als open economie van internationale en Europese samenwerking en handel. Nederland is daarom doorgaans gevoelig voor internationale ontwikkelingen op het gebied van wereldhandel. Op 27 juli kwamen de Europese Unie (EU) en de Verenigde Staten (VS) tot een handelsakkoord. De VS voeren een algemene heffing van 15% in op Europese goederen, terwijl de EU geen tegenheffingen invoert. Deze heffingen hebben echter een beperkte directe impact op de Nederlandse uitvoer, omdat slechts 5,9% van de Nederlandse goederenexport de VS als bestemming heeft.⁴ Bovendien hebben de VS voor veel van deze producten niet direct een substituuat voorhanden.

³ CPB (2025), *Raming februari 2025 (CEP 2025)*

⁴ CPB (2024), *Effect van Amerikaanse invoertarieven op de Nederlandse en Europese economie*

De inflatie neemt langzaam af ten opzichte van de piek in 2022, maar is nog steeds hoger dan normaal. In 2024 kwam de inflatie (HICP) in Nederland uit op 3,2% in vergelijking tot 2,4% in de eurozone. In de raming komt de inflatie uit op 2,9% in 2025 en 2,1% in 2026. Daarmee blijft de Nederlandse inflatie nog boven die in de eurozone. Dit verschil wordt vooral gedreven door hoge diensteninflatie in Nederland. Prijsstijgingen van diensten komen vooral door de sterke conjunctuur, loongroei en krappe arbeidsmarkt.

De koopkracht ontwikkelt zich positief ondanks de hoge inflatie. De mediane koopkracht stijgt met 0,7% in 2025 en met 1,3% in 2026. Deze koopkrachtstijgingen worden gedreven door substantiële groei van de contractlonen. Naar verwachting stijgen de contractlonen ook in 2025 en 2026 door met respectievelijk 4,9% en 4,2%. Omdat de lonen harder stijgen dan de inflatie, is er sprake van reële loongroei. Tijdens de energiecrisis groeiden de lonen in Nederland minder hard dan de inflatie. Het gat in de reële lonen dat toen werd geslagen, wordt ingehaald. In 2026 stijgen de reële lonen naar verwachting boven het niveau van 2021, de periode vóór de energiecrisis.

De stijgingen van de lonen brengen de arbeidsmarkt meer in balans, waardoor de krapte afneemt. Het arbeidsaanbod in Nederland ligt op een historisch hoog niveau. In 2024 bereikte de arbeidsparticipatie een recordhoogte van 73%. Tegelijkertijd drukt de loongroei de vraag naar arbeid iets. Het aantal openstaande vacatures is op een dalende trend. Het arbeidsaanbod groeit harder dan de werkgelegenheid, waardoor de werkloosheid iets toeneemt. De werkloosheid loopt op van 3,7% in 2024 naar 4,0% in 2026. Hoewel de krapte op de arbeidsmarkt op een historisch hoog niveau blijft, neemt deze wel af. Waar in het tweede kwartaal van 2022 het aantal vacatures per 100 werkenden 142 telde, was dat eind 2024 108 vacatures per 100 werkenden.

Op de middellange termijn blijft de economie op een vergelijkbaar tempo doorgroeien. Tussen 2027 en 2030 is de bbp-groei gemiddeld 1,3% tegenover 1,2% in 2026. Op de middellange termijn neemt de groei van het arbeidsaanbod iets af, wat de bbp-groei drukt. Bovendien zal een steeds groter deel van de beroepsbevolking in de zorg werkzaam zijn. In 2024 werkt 16,1% van de werkzame personen in de bedrijfstak zorg. Naar verwachting loopt dit op naar 17,8% in 2030. Dit drukt de economische groei omdat de zorg een steeds groter beslag legt op een beroepsbevolking die nauwelijks toeneemt (personele houdbaarheid) en op de collectieve uitgaven (financiële houdbaarheid). Deze groei leidt tot verdringing van andere sectoren en belangen, zoals onderwijs, huisvesting, defensie en armoedebestrijding. De output gap, het verschil tussen het bbp en het potentiële bbp, is aan het einde van de ramingshorizon vrijwel gesloten. Dit betekent dat de economie in evenwicht is: niet oververhit, maar ze draait ook niet onder potentieel. In 2026 is de output gap -0,9% van het potentieel.

De lange rente blijft komende jaren rond het huidige niveau. In de periode 2023-2026 lag de lange rente op 2,7%. In de periode 2027-2030 blijft de lange rente op dat niveau. De ontwikkeling van de lange rente hangt af van de inflatieontwikkelingen, het rentepad van de Europese Centrale Bank en de reactie van financiële markten op de economische ontwikkelingen en onzekerheden. Het CPB baseert de raming van de rente op marktprijzen.

Tabel 2a: Overzicht van macro-economische ontwikkelingen

	ESA-code	2024 Niveau	2024 Verandering t.o.v. voorafgaand jaar (%)	2025	2026
1. Reëel bbp	B1*g		1,1	1,6	1,4
2. Bbp deflator			5,7	4,1	2,5
3. Nominaal bbp	B1*g	1122,5	6,9	5,8	4,0
Componenten van het reële bbp					
4. Particuliere consumptieve bestedingen	P.3		1,1	2,1	2,3
5. Consumptieve bestedingen van de overheid	P.3		2,7	1,3	1,7
6. Bruto investeringen in vaste activa	P.51		-0,4	-0,2	2,6
7. Voorraadmutaties (% bbp)	P.52 + P.53	0,6	0,2	-0,1	0,1
8. Uitvoer van goederen en diensten	P.6		-0,2	1,4	1,5
9. Invoer van goederen en diensten	P.7		0,1	0,9	2,7
Bijdragen aan reële bbp-groei					
10. Finale binnenlandse vraag			1,2	1,4	2,2
11. Voorraadmutaties	P.52 + P.53		0,2	-0,1	0,1
12. Extern saldo van goederen en diensten	B.11		-0,2	0,5	-0,6
Deflator en HICP					
13. Particuliere consumptiedeflator			2,5	2,6	1,8
14. HICP			3,2	2,9	2,1
15. Overheidsconsumptie-deflator			6,0	3,9	3,1
16. Investeringsdeflator			4,7	3,2	2,5
17. Uitvoerprijsdeflator (goederen en diensten)			0,9	0,3	0,9
18. Invoerprijsdeflator (goederen en diensten)			-1,7	-1,6	0,4
Arbeidsmarkt					
19. Werkgelegenheid (1000 personen, nationale rekeningen)		10.339	1,0	0,5	0,6
20. Gemiddeld aantal jaarlijkse gewerkte uren per werksaam persoon		1.441,3	0,2	-0,4	0,0
21. Reëel bbp per werksaam persoon			0,0	1,1	0,9
22. Reëel bbp per gewerkt uur			-0,1	1,4	0,7
23. Loonsom van werknemers (in mld.)	D1	523,9	7,0	6,3	5,5
24. Loonsom per werknemer (x1000 euro)		50,7	5,9	5,8	4,9
25. Werkloosheid (% van de beroepsbevolking)			3,7	3,8	4,0
Componenten van het potentiële bbp					
26. Potentieel bbp			1,7	1,7	1,4
Bijdragen aan het potentiële bbp					
27. Arbeid			1,0	1,0	0,7
28. Kapitaal			0,5	0,5	0,5
29. Totale factor productiviteit			0,2	0,3	0,3
30. Output gap (% van potentieel bbp)			-0,8	-0,9	-0,9

Bron: CPB

Tabel 2b: Externe macro-economische ontwikkelingen

		2024	2025	2026
1. Korte termijn rente	%, jaarlijks gemiddelde	3,6	2,1	1,8
2. Lange termijn rente	%, jaarlijks gemiddelde	2,6	2,8	2,7
3. EUR/USD wisselkoers	jaarlijks gemiddelde	1,1	1,1	1,2
4. Wereld reëel bbp (excl. EU)	groei %	3,8	3,3	3,3
5. EU reëel bbp	groei %	0,9	1,1	1,2
6. Wereld import volumes (excl. EU)	groei %	3,6	3,4	2,9
7. Olieprijzen	Brent, USD/vat	78,6	70,8	68,4

Bron: CPB

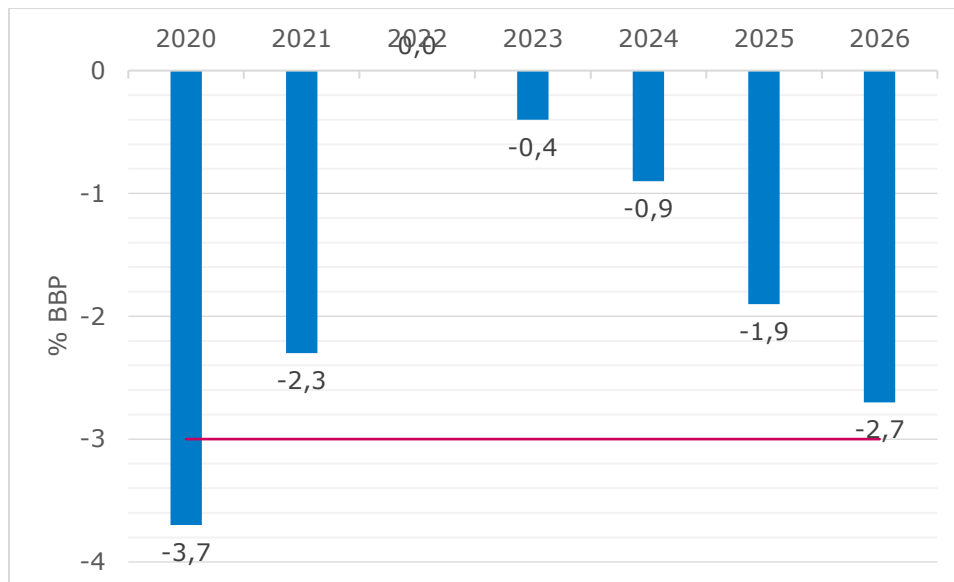
HOOFDSTUK 3: BEGROTINGSDOELSTELLINGEN

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van het overheidssaldo en de overheidsschuld op basis van cijfers van 2020 t/m 2026. De realisaties tot en met 2024 zijn afkomstig van het CBS, de ramingen voor 2025 en 2026 van het CPB. Daarnaast wordt vooruitgekeken naar de (middel)lange termijn. Tabel 3 bevat een uitgebreid overzicht van de overheidsfinanciën.

De komende jaren blijft het door het CPB geraamde begrotingstekort onder de 3% bbp.

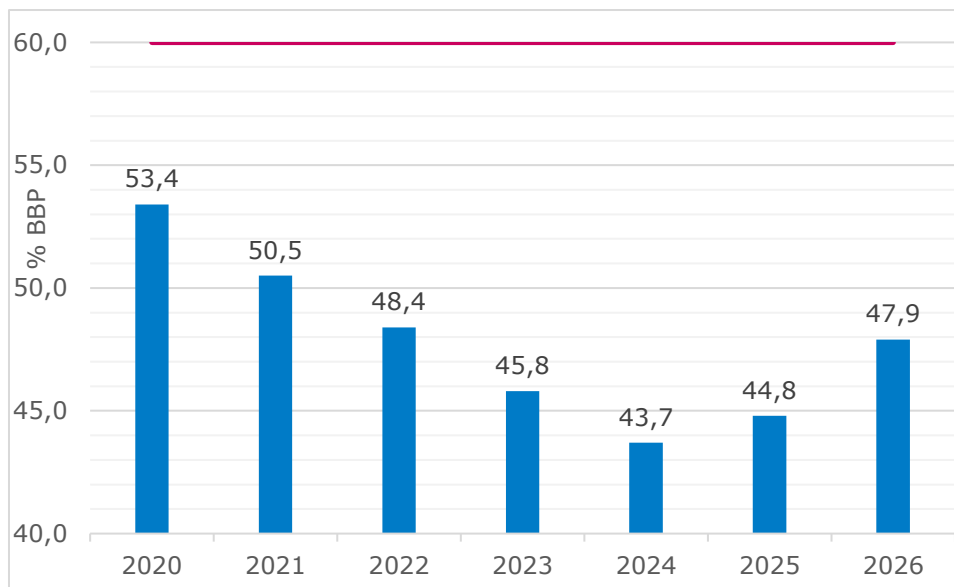
Juist in de huidige onzekere economische tijden is het belangrijk dat het begrotingstekort binnen de afgesproken Europese referentiewaarde blijft van maximaal 3% bbp. Voor 2025 en 2026 jaar bedraagt de saldoraming –1,9% bbp en –2,7% bbp. Figuur 2 laat de realisaties van de afgelopen jaren en de verwachtingen voor de komende jaren zien.

De verslechtering van het saldo in 2026 wordt grotendeels veroorzaakt door de eenmalige uitgaven voor de overgang van de via de begroting gefinancierde militaire pensioen naar een kapitaaldekkingssysteem. Voor deze pensioenen is in het verleden geen vermogen opgebouwd. Defensie gaat nu over naar het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP), waardoor er ruim 8 miljard euro gestort moet worden (0,7% bbp). Deze storting vergroot het overheidstekort in 2026 zijn een one-off. Ook de afdrachten aan de Europese Unie zijn in 2026 eenmalig hoger.

Figuur 2: Realisatie en raming EMU-saldo (bron: CPB)

Het niveau van de Nederlandse EMU-schuld blijft de komende jaren naar verwachting onder de referentiewaarde van 60% bbp. Wel vergt het blijvende inzet van volgende kabinetten om dit zo te houden. Voor dit jaar wordt de overheidsschuld geraamd op 44,8% van het bbp. In 2026 loopt dit op naar 47,9% bbp. Figuur 3 laat de realisaties van de afgelopen jaren en de verwachtingen voor de komende jaren zien.

Figuur 3: Realisatie en raming EMU-schuld (bron: CPB)

Vooruitkijkend zijn er echter aanzienlijke uitdagingen die de uitgaven verder onder druk zetten. De vergrijzing leidt tot hogere kosten voor zorg en sociale zekerheid, terwijl ook de rentelasten toenemen. Ook zullen er komende jaren extra investeringen nodig zijn in (inter)nationale veiligheid en energie-infrastructuur. Het kabinet wil de oploep van de schuldquote beperken, zodat Nederland ook in de toekomst schokken kan opvangen. Met de maatregelen uit het hoofdlijnenakkoord is een stap gezet om de groei van de uitgaven te beheersen. Tegelijkertijd zullen ook volgende kabinetten keuzes moeten maken om de schuldquote stabiel te houden.

(Middel)Lange termijn

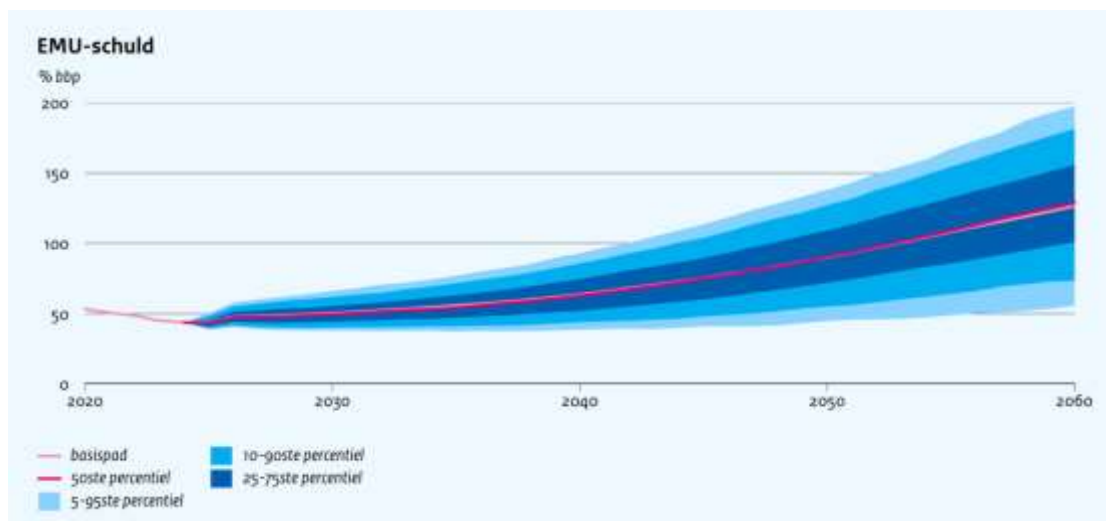
Houdbare overheidsfinanciën dragen bij aan een eerlijke verdeling van financiële welvaart over generaties. De houdbaarheid van de Nederlandse overheidsfinanciën op de middellange en lange termijn wordt beïnvloed door verschillende factoren, zoals economische groei, demografische veranderingen en renteontwikkelingen. Tegenover deze intergenerationele houdbaarheid van overheidsfinanciën staat ook de urgentie van een aantal maatschappelijke transitieën, bijvoorbeeld rondom klimaat en vergrijzing. Bij het uitblijven van maatregelen nu zal dit een wissel trekken op volgende generaties. Daarnaast dient de overheid ook te waken voor het voeren van pro-cyclisch beleid.

Voor de middellange termijn ligt er een opgave, omdat het tekort en de schuld bij ongewijzigd beleid dreigen op te lopen boven de Europese referentiewaarden. Het CPB verwacht dat de overheidsschuld in 2038 uitkomt op 60,1% van het bbp, met een saldo van –3,4%. Het is aan een volgend kabinet om deze opgave op te pakken en zo te voorkomen dat de referentiewaarden worden overschreden.

Een concrete uitdaging op de middellange termijn is de ontwikkeling van de defensie-uitgaven. Vanaf 2025 worden deze wettelijk gekoppeld aan minimaal 2% van het bbp, waardoor de reële uitgaven de komende jaren stabiel blijven. Tijdens de NAVO-top van 24 en 25 juni 2025 is echter afgesproken dit aandeel stapsgewijs te verhogen naar 5% van het bbp in 2035 (waarvan 3,5% bbp naar defensie en 1,5% bbp naar bredere investeringen in relevante uitgaven zoals maatschappelijke weerbaarheid en infrastructuur). De budgettaire verwerking en dekking van deze intensivering wordt, gezien de demissionaire status van het huidige kabinet, aan een nieuw kabinet overgelaten.

Op de lange termijn verslechtert het beeld verder. In juli 2025 actualiseerde het CPB zijn vergrijzingsstudie. Uit de langetermijnschuldprojectie blijkt dat in 93% van de scenario's de schuld in 2060 boven de 60% van het bbp uitkomt, en in veel gevallen zelfs boven de 100%. Figuur 4 toont de waaier van schuldquotes en laat zien hoe de overheidsschuld zich bij ongewijzigd beleid naar verwachting ontwikkelt. De belangrijkste oorzaken van de oplopende uitgaven zijn hogere kosten voor zorg, sociale zekerheid, rente op de schuld en defensie. Daarnaast spelen uitdagingen die niet

in het basispad zijn meegenomen, zoals klimaatbeleid. De ramingen zijn echter omgeven met aanzienlijke onzekerheden, zichtbaar in de brede bandbreedtes van figuur 4. Een nadere toelichting op de methoden en aannames is opgenomen in het CPB-rapport *Overheidsschuld op lange termijn en de effecten van begrotingsregels* (juli 2025).

Figuur 4: De EMU-schuld stijgt in de meeste gevallen, maar is omgeven door onzekerheid (bron: CPB).

Tabel 3: Overzicht overheidsfinanciën

Budgettaire projecties		2024	2024	2025	2026
Inkomsten	ESA code	€ mld.	%bbp	%bbp	%bbp
1. Belastingen op productie en import	D.2	125,5	11,2	11,2	11,3
2. Belastingen op inkomen, vermogen etc.	D.5	168,8	15,0	14,0	14,3
3. Sociale bijdragen	D.61	139,9	12,5	13,0	12,8
4. Overige inkomsten	(P.11+P.12+P.131)+D.39+D.4+D.7	49,2	4,4	4,0	3,9
5. Vermogensheffingen	D.91	3,6	0,3	0,3	0,3
6. Overige kapitaalinkomsten	D.92+D.99	0,4	0,0	0,1	0,1
7. Totale inkomsten (= 1+2+3+4+5+6)	TR	487,3	43,4	42,4	42,7
8. Waarvan: EU overdrachten	D.7EU+D.9EU	1,0	0,1	0,0	0,0
9. Totaal inkomsten anders dan overdrachten van de EU (= 7-8)		486,3	43,3	42,4	42,7
10. Inkomstenmaatregelen (incrementen, exclusief door EU gefinancierde maatregelen)		2,7	0,2	-0,5	0,3
11. Eenmalige inkomsten opgenomen in de prognoses exclusief door EU gefinancierde maatregelen)		4,8	0,4	-0,1	0,0
Uitgaven		€ mld.	% bbp	% bbp	% bbp
12. Beloning van werknemers	D.1	98,0	8,7	8,7	8,7
13. Intermediair verbruik	P.2	75,2	6,7	6,4	6,3
14. Rente-uitgaven	D.41	7,9	0,7	0,7	0,8
15. Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	D.62	118,2	10,5	10,9	10,9
16. Sociale overdrachten in natura aangekochte marktproducten	D.632	117,7	10,5	10,6	10,9
17. Subsidies	D.3	15,1	1,3	1,4	1,5
18. Overige uitgaven	D.29+(D.4-D.41)+D.5+D.7+ D.8	18,8	1,7	2,0	2,1
19. Bruto-investeringen in vaste activa	P.51	36,2	3,2	3,2	3,3
20. Waarvan: nationaal gefinancierde overheidsinvesteringen		36,0	3,2	3,2	3,3
21. Kapitaaloverdrachten	D.9	11,3	1,0	0,6	1,1
22. Overige kapitaaluitgaven	P.52+P.53+NP	-0,5	0,0	-0,1	-0,2
23. Totale uitgaven (= 12+13+14+15+ 16 +17+18+19+21+22)	TE	497,9	44,4	44,3	45,4
24. Waarvan: Uitgaven gefinancierd door EU overdrachten (= 8)	D.7EU+D.9EU	1,0	0,1	0,0	0,0
25. Nationaal gefinancierde uitgaven (23-24)		496,9	44,3	44,3	45,4
26. Nationale cofinanciering van programma's gefinancierd door de Unie		1,4	0,1	0,1	0,1
27. Conjuncturele component van werkloosheidsuitkeringen		0,4	0,0	0,1	0,1
28. Eenmalige uitgaven inbegrepen in de projecties (niveaus, exclusief EU gefinancierde maatregelen)		5,1	0,5	0,0	0,7
29. Netto nationaal gefinancierde primaire uitgaven (voor inkomstenmaatregelen) (= 25-26-27-28-14)		482,2	43,0	43,4	43,6
Netto primaire uitgavengroei		%g	%g	%g	%g
30. Netto nationaal gefinancierde primaire uitgavengroei			5,8	7,0	3,9
Balansen		€ mld.	%bbp	%bbp	%bbp
31. Netto overschot/tekort(= 7-23)	B.9	-10,6	-0,9	-1,9	-2,7
Netto overschot/tekort per sub sector ⁵		€ mld.	%bbp	%bbp	%bbp
31a. Rijksoverheid	B.9 (S.1311)	-20,2	-1,8	-2,8	-3,1
31b. Provincie	B.9 (S.1312)				
31c. Gemeente ⁶	B.9 (S.1313)	-3,2	-0,3	-0,1	-0,2
31d. Sociale zekerheid ⁷	B.9 (S.1314)	12,8	1,1	1,0	0,6
32. Primaire balans (= 31-14)	B.9-D.41p	-2,7	-0,2	-1,2	-1,9
Conjuncturele aanpassing					
33. Structureel saldo			-0,4	-1,3	-1,5
34. Structureel primair saldo			0,3	-0,6	-0,7
Schuld		€ mld.	%bbp	%bbp	%bbp
35. Staatsschuld		491,1	43,7	44,8	47,9
36. Verandering in schuld		9,6	-2,1	1,1	3,0
37. Bijdragen aan verandering in schuld		€ mld.	%bbp	%bbp	%bbp
38. Primair saldo (= minus 32)			0,2	1,2	1,9
39. Sneeuwbaleffect			-2,3	-1,7	-0,9
40. Rentebetalingen (=14)			0,7	0,7	0,8
41. Groei			-0,5	-0,7	-0,6
42. Inflatie (HICP)			-2,5	-1,7	-1,1
43. Stock-flow aanpassing (= 36-38-39)			-0,1	1,6	2,0
		%	%	%	%
44. Impliciete rente op schuld			1,6	1,7	2,0
Defensie		€ mld.	%bbp	%bbp	%bbp
45. Totale defensie uitgaven	COFOG 2	20,5	1,8	1,9	2,3
46. Waarvan investeringen	COFOG 2, P.51g	1,7	0,2	0,2	0,2

Bron: CPB

⁶ Gemeenten en provincies worden niet afzonderlijk geraamd. Dit getal betreft alle lokale overheden.

⁷ Betreft sociale fondsen als geraamd door het CPB.

HOOFDSTUK 4: DOELSTELLINGEN INKOMSTEN EN UITGAVEN

Hoofdstuk 4 bevat een overzicht van de inkomsten en uitgaven volgens de ramingen van het Ministerie van Financiën. Ook bespreekt het de ramingen van het EMU-saldo en de EMU-schuld uit de Miljoenennota en legt het de verschillen met de CPB-ramingen in de ontwerpbegroting uit.

Uitgaven

De totale uitgaven relevant voor het EMU-saldo zijn 453,8 miljard euro in 2025 en stijgen naar 486,3 miljard euro in 2026. De inkomsten zijn 429,6 miljard euro in 2025 en 451,4 miljard euro in 2026. Omdat de uitgaven meer stijgen dan de inkomsten, neemt het tekort op basis van de raming van het Ministerie van Financiën toe van -2,1% bbp in 2025 naar -2,9% bbp in 2026. Het oplopende tekort werkt door in de schuld, die naar verwachting toeneemt van 44,9% bbp in 2025 naar 47,8% bbp in 2026. Verdere budgettaire kerngegevens zijn in tabel 4a weergegeven.

Tabel 4a: Budgettaire kerngegevens

(in miljarden euro, tenzij anders aangegeven)	2024	2025	2026
Inkomsten (belastingen en sociale premies)	407,2	429,6	451,4
Reguliere netto-uitgaven binnen het uitgavenkader	397,0	422,9	449,0
Overige netto-uitgaven en correcties relevant voor het EMU-saldo	17,1	30,8	37,3
Totale netto-uitgaven relevant voor het EMU-saldo	414,1	453,8	486,3
EMU-saldo centrale overheid	-6,9	-24,1	-34,9
EMU-saldo decentrale overheden	-3,2	-0,7	-0,7
EMU-saldo collectieve sector	-10,1	-24,8	-35,5
EMU-saldo collectieve sector (in procenten bbp)	-0,9%	-2,1%	-2,9%
EMU-schuld collectieve sector	491,6	533,2	589,7
EMU-schuld collectieve sector (in procenten bbp)	43,3%	44,9%	47,8%
Bruto binnenlands product (bbp)	1.134	1.187	1.234

Bron: Ministerie van Financiën

Vershil raming saldo en schuld Miljoenennota en ontwerpbegroting

De CPB-raming voor het EMU-saldo verschilt van de raming van het ministerie van Financiën in de Miljoenennota 2026. De kabinetsraming is gebaseerd op de departementale begrotingen en de belastingraming van het ministerie van Financiën, terwijl het CPB een onafhankelijke raming maakt en andere uitgangspunten kan hanteren. Met name over onderuitputting hanteert het CPB andere uitgangspunten. Daarnaast neemt het CPB beleidsmatige afslagen op de raming van asielkosten en decentrale overheden. De overige verschillen zijn onder andere op het gebied van zorgbemiddelingskosten, de belasting- en premie-inkomsten, zorg en sociale zekerheid. Beide ramingen zijn op basis van het macro-economische beeld uit de Macro Economische Verkenning 2026 (MEV), die een raming bevat voor 2025 en 2026. Tabel 4b toont de verschillen tussen de CPB-raming in deze ontwerpbegroting en de raming van Financiën in de Miljoenennota.

Tabel 4b: Verschillenanalyse EMU-saldo tussen Miljoenennota en ontwerpbegroting

<i>in % bbp, + is saldoverbeterend t.o.v. Financiën</i>	2025	2026
EMU-saldo Financiën Miljoenennota	-2,1%	-2,9%
Aanvullende onderuitputting CPB	0,3%	0,3%
Hogere asielkosten CPB	0,0%	0,1%
Mede-overheden	-0,2%	-0,3%
Overige verschillen	0,1%	0,0%
EMU-saldo CPB cMEV	-1,9%	-2,7%

Bron: Ministerie van Financiën en CPB

Meerjarige raming CPB

In de concept-Macro Economische Verkenning 2026 (cMEV) heeft het CPB voor het laatst een raming t/m 2030 gemaakt. De CPB-raming is t/m 2028 positiever dan Financiën, in 2029 vrijwel gelijk en in 2030 negatiever. Met name doordat rekening wordt gehouden met onderuitputting ten opzichte van de begroting valt het saldo in de eerdere jaren positiever uit. Een deel van deze onderuitputting komt niet meer tot besteding, terwijl verwacht wordt dat een ander deel in latere jaren ingehaald zal worden. Daarnaast hanteert het CPB andere uitgangspunten ten aanzien van asieluitgaven, de in het Hoofdlijnenakkoord voorgestelde noodremafpraak voor de EU-afdrachten en de ramingen voor decentrale overheden. Een nadere toelichting van de meerjarige CPB-raming is opgenomen in de cMEV.

Inkomsten

In 2026 ontvangt het Rijk naar verwachting 451,4 miljard euro aan belastingen en premies op EMU-basis. Daarvan zijn budgettair de loon- en inkomstenbelasting, omzetbelasting (btw), zorgpremie, premies volks- en werknemersverzekeringen en de vennootschapsbelasting het meest van belang. De belasting- en premieontvangsten groeien in 2026 met 21,8 miljard euro. De endogene groei bedraagt in dat jaar 18,7 miljard euro en is daarmee beperkter dan in 2025. De belangrijkste bijdragen aan de endogene groei zijn de verwachte loongroei en de stijging van het arbeidsvolume. Beleidswijzigingen leiden tot een extra groei van de belastinginkomsten met 3,1 miljard euro. Door het afschaffen van het lage btw-tarief op logies (exclusief kamperen) wordt er een hogere omzetbelasting verwacht. Daarnaast leidt een beperkte aanpassing van de schijfgrenzen en de kortingen in de inkomstenbelasting tot hogere ontvangsten. De mutatie van beleid is lager doordat de tijdelijke verlaging van de brandstofaccijnzen met één jaar verlengd is.

Tabel 4c: Budgettaire kerngegevens: belasting- en premie-inkomsten

<i>(in miljarden euro, tenzij anders aangegeven)</i>	2024	2025	2026
Belastingen en premies volksverzekeringen op EMU-basis	314,0	328,0	346,5
waarvan belastingen	275,5	283,8	301,6
waarvan premies volksverzekeringen	38,5	44,2	44,9
Premies Werknemersverzekeringen (incl. Zvw)	94,9	101,6	104,9
Totaal	408,9	429,6	451,4
Mutatie		20,7	21,8
waarvan endogene groei		19,2	18,7
waarvan beleid		1,6	3,1
Endogene mutatie (in %)		4,7%	4,3%
Waardeontwikkeling BBP (in %)		5,8%	4,0%

Bron: Ministerie van Financiën

HOOFDSTUK 5: DISCRETIONAIRE INKOMSTENMAATREGELEN

Hoofdstuk vijf geeft een update van de discretionaire inkomstenmaatregelen. Tevens wordt een overzicht gegeven van het Herstel- en Veerkrachtplan.

In Tabel 5 wordt een overzicht gegeven van de totale discretionaire budgettaire maatregelen per jaar. Dit overzicht omvat niet alleen de maatregelen die door dit kabinet zijn getroffen, maar ook maatregelen die door vorige kabinetten zijn genomen en nog effect hebben in de komende jaren. Binnen de dividendbelasting, de inkomstenbelasting box 2, de inkomstenbelasting box 3 en de vennootschapsbelasting zijn er one-offs. Dit zijn bijvoorbeeld de uitspraken van de Hoge raad over de liquidatieverliesverrekening voor de vennootschapsbelasting.

Tabel 5a: Verwacht effect van discretionaire inkomstenmaatregelen

Belastingsoort	Oneoff	2024	2025	2026
Accijns op lichte oliën	nee	-88,7	-76,8	-15,0
Accijns van minerale oliën anders dan lichte olie	nee	-16,3	-76,6	-126,1
Afvalstoffenbelasting	nee	0,0	0,0	0,0
Alcoholaccijns	nee	26,0	0,0	0,0
Bankbelasting	nee	150,0	0,0	0,0
Bieraccijns	nee	41,0	0,0	0,0
BPM	nee	-102,0	586,4	557,1
BZM	nee	0,0	0,0	-109,0
Dividendbelasting	nee	-665,7	179,1	154,5
Dividendbelasting	ja	-5293,0	586,0	-293,0
Energiebelasting	nee	-287,0	23,0	-296,6
Inkomstenbelasting, box 1	nee	2756,5	-1137,2	1262,0
Inkomstenbelasting, box 2	nee	-1093,2	-282,6	215,1
Inkomstenbelasting, box 2	ja	5403,6	-5404,0	0,0
Inkomstenbelasting, box 3	nee	1591,1	-1787,0	1341,0
Inkomstenbelasting, box 3	ja	-4328,0	4328,0	0,0
Inframarginale heffing	nee	179,0	-179,0	0,0
Kansspelbelasting	nee	26,0	102,0	100,0
Kolenbelasting	nee	0,0	0,0	0,0
Motorrijtuigenbelasting	nee	-28,2	30,5	51,7
Niet nader toe te rekenen	nee	-0,4	-3,0	-2,0
Omzetbelasting	nee	0,0	-135,0	1146,0
Overdrachtsbelasting	nee	9,4	-184,6	271,4
Sociale werkgeversbijdragen die niet gerelateerd zijn aan gezondheidszorg	nee	545,6	587,7	512,4
Ziektekostenpremie (cure), aandeel burger	nee	-4205,7	2255,5	-2369,4
Schenk en erfbelasting	nee	12,7	-12,8	53,3
Tabaksaccijns	nee	361,0	170,0	0,0
Vennootschapsbelasting	nee	-75,4	1042,1	-135,7
Vennootschapsbelasting	ja	-750,0	-290,0	1040,0
Verbruiksbelasting	nee	396,0	0,0	0,0
Verhuurderheffing	nee	-5,0	0,0	0,0
Vliegbelasting	nee	63,0	0,0	0,0

Waterbelasting	nee	0,0	0,0	64,0
Wijnaccijns	nee	23,0	0,0	0,0

Bron: Ministerie van Financiën

Herstel- en Veerkrachtplan

Het Nederlandse Herstel en Veerkrachtplan (HVP) bestaat uit een combinatie van 22 hervormingen en 28 investeringen ter waarde van 5,4 miljard euro. Nederland focust zich nu op de implementatie van het plan. Zie voor een gedetailleerd overzicht tabel 5.

Tabel 5b: HVP subsidies

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Ontvangsten van HVP-subsidies	% bbp	% bbp	% bbp	% bbp	% bbp	% bbp	% bbp
1. HVP subsidies zoals meegenomen in de ontvangst projecties		0,00%	0,00%	0,00%	0,12%	0,10%	0,24%
2. Ontvangsten van de HVP subsidies		0,00%	0,00%	0,00%	0,12%	0,10%	0,00%
Uitgaven gefinancierd door HVP-subsidies	% bbp	% bbp	% bbp	% bbp	% bbp	% bbp	% bbp
3. Totale lopende uitgaven	0,01%	0,05%	0,06%	0,09%	0,07%	0,05%	0,04%
4. Bruto vaste kapitaalformatie	0,00%	0,02%	0,02%	0,03%	0,02%	0,02%	0,01%
5. Andere kapitaaluitgaven	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
6. Totale kapitaaluitgaven	0,00%	0,02%	0,02%	0,03%	0,02%	0,02%	0,01%
Andere kosten gefinancierd door HVP-subsidies	% bbp	% bbp	% bbp	% bbp	% bbp	% bbp	% bbp
7. Verlaging van belastinginkomsten	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
8. Andere kosten met impact op ontvangsten	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
9. Financiële transacties	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%

Bron: Ministerie van Financiën

HOOFDSTUK 6: LANDSPECIFIEKE AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk wordt een update gegeven van de voortgang van de investeringen en hervormingen die het kabinet heeft opgenomen in het budgettaire-structureel plan.

Als onderdeel van het Europees Semester beoordeelt de Commissie het beleid van lidstaten (sociaal, economisch, arbeidsmarkt, structureel en budgettair). De Commissie doet aan de hand hiervan voorstellen voor landspecifieke aanbevelingen van de Raad. In dit Ontwerpbegrotingsplan worden de investeringen en hervormingen gepresenteerd die deze landspecifieke aanbevelingen adresseren. Dit zijn maatregelen die ingaan op de structurele (niet-budgettaire) landspecifieke aanbevelingen teruggaand tot 2019 die volgens de jaarlijkse Commissiebeoordeling nog niet substantieel of volledig zijn geïmplementeerd of uitgevoerd⁸. Ook de gemeenschappelijke prioriteiten van de Unie worden geadresseerd. De Commissievoorstellen voor de 2025 landspecifieke aanbevelingen zijn de meest recente. Deze zijn 4 juni jl. gepubliceerd en 8 juli aangenomen door de Ecofinraad.⁹

Tabel 6a t/m 6d bevatten een overzicht van de maatregelen per landspecifieke aanbevelingen gemeenschappelijke prioriteit. Het criterium voor opname is dat de maatregel bijdraagt aan de gemeenschappelijke prioriteit of aanbeveling maar nog niet volledig geïmplementeerd is. Volledig geïmplementeerde maatregelen uit het HVP zijn wel opgenomen. In bijlage 2 worden de maatregelen verder toegelicht.

Gemeenschappelijke prioriteit: Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet

Het kabinet neemt verschillende maatregelen om een eerlijke groene en digitale transitie te stimuleren. Deze maatregelen adresseren de landspecifieke aanbevelingen met betrekking tot duurzame landbouw, randvoorwaarden verbeteren voor het elektriciteitsnet, en energie-efficiëntie in de gebouwde omgeving en onderzoek en ontwikkeling.

Tabel 6a: LSA's gemeenschappelijke prioriteit: Groene en digitale transitie

Landspecifieke aanbeveling	Maatregelen (# correspondeert met de tabel in bijlage 2)
Duurzame landbouw 2024.4.2: Verdere inspanningen leveren voor duurzame landbouw Oudere LSA's: 2023.4.4, 2022.4.5	- ketenaanpak verduurzaming landbouw (1) - omschakelprogramma 'duurzame landbouw' (2)
Transitie naar hernieuwbare energie 2024.4.1 Randvoorwaarden verbeteren om investeringen in het elektriciteitsnet te stimuleren, en met name de inzet van hernieuwbare energiebronnen te versnellen. Oudere LSA's: 2023.4.2, 2022.4.2, 2020.3.4, 2019.3.3	- Landelijke Actieprogramma Netcongestie (3) - HVP - Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (4) - HVP - Programma Energiehoofdstructuur (5) - Omgevingswet (6) - SDE ++ (7) - Klimaat- en Transitiefonds (8)
Energie-efficiëntie, met name in de gebouwde omgeving 2023.4.3 de energie-efficiëntie verbeteren, met name in gebouwen Oudere LSA's: 2022.4.3	- Programma Versnelling Verduurzaming Gebouwde Omgeving (PVGGO) (9) - Actualisering van de Energiebesparingsplicht (10)
Vaardigheden t.b.v. de groene transitie 2023.4.5	Actieplan Groene en Digitale Banen (11)
Onderzoek en ontwikkeling (R&D) 2020.3.5 De publieke en particuliere O&O-intensiteit vergroten door de steun te richten op investeringen in belangrijke strategische technologieën. De financieringskloof voor start-ups en scale-ups in een latere fase aanpakken door de beschikbare financieringsinstrumenten te benutten en stimulansen te bieden om institutionele beleggers aan te trekken. Oudere LSA's: 2019.3.2, 2020.3.3	- Investeringen in onderzoek en ontwikkeling vanuit het Nationaal Groeifonds (12) - Quantum Delta NL (13) – HVP Update: Nederland heeft een actieplan opgesteld om in 2030 3% van het bbp in R&D te investeren (de zogenaamde Lissabon-norm). In dit actieplan worden 9 acties geïdentificeerd hoe Nederland dat zou kunnen doen. Geschat wordt dat ongeveer 14,9 miljard nodig is aan extra publieke investeringen. Update: de productiviteitsagenda pijler digitalisering en innovatie richt zich op verhogen R&D-uitgaven en de pijler bedrijfsfinanciering op de financieringskloof
Overige maatregelen 2022.4.4	- Strategie Digitale Economie: Generieke Instrumenten (14) - Strategie Digitale Economie: Specifieke Instrumenten (15) - Strategie Digitale Economie: Nationale Groeifonds (16) - Aanpassing nationale klimaatwet (17) - Instelling Klimaatfonds (18)

⁸ Zie Country-specific recommendations database (europa.eu) voor 2024 en eerder.

⁹ 2025 European Semester: Country Specific Recommendations / Commission Recommendations - European Commission

	• Subsidieregeling Publieke Laadinfrastructuur zwaar ver- voer (SPULA) (19) • Oprichting centraal contactpunt NZIA en CRMA (76) • Rapport groeimarkten voor Nederland (77)
--	--

Gemeenschappelijke prioriteit: Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten

De gemeenschappelijke prioriteit van sociale en economische veerkracht adresseert dit kabinet met maatregelen die betrekking hebben op het belastingstelsel, de woningmarkt, de zorg, de arbeidsmarkt en het onderwijs. De relevante landspecifieke aanbevelingen die hierbij worden geadresseerd zijn o.a. het wegnemen van belemmeringen voor de woningbouw, het minder aantrekkelijk maken van flexibele of tijdelijke arbeidscontracten en basisvaardigheden op scholen verbeteren.

Tabel 6b: Hervormingen en investeringen in het kader van sociale en economische veerkracht

Landspecifieke aanbeveling	Maatregelen (# correspondeert met de tabel in bijlage 2)
Belastingstelsel 2024.1.3 De belastingheffing op de verschillende soorten in-komsten uit vermogen op één lijn brengen, onder meer om de bevoordeling van schulden van huishoudens te beperken. Oudere LSA's: 2023.1.5, 2022.1.4 & 2019.1.1	• Belasten van inkomen uit vermogen (20)
Woningmarkt 2024.1.4 Belemmeringen voor de bouw van nieuwe woningen wegnemen en zorgen voor betaalbare en beschikbare woningen op de particuliere huurmarkt. Oudere LSA's: 2023.1.6	• Aanwijzing grootschalige woningbouwlocaties en NOVEX gebieden (21) • Financiële ondersteuning om sneller en betaalbaarder te kunnen bouwen (7,5 miljard tot en met 2030) (22) - <i>HVP</i> • Wet Versterking regie Volkshuisvesting Versnellen en verkorten beroepsprocedures (23)- <i>HVP</i> • Wet betaalbare huur: modernisering WWS, nieuwbouwopslag, afspraken met IVBN en corporatiesector over nieuw- bouw middenhuur (100.000 woningen in totaal); (24) • Wetsvoorstel Hervorming Huurtoeslag ter ondersteuning betaalbaarheid in midden- en vrije huursector. (25) • <u>Update:</u> Op 10 april jl. heeft het kabinet een Kamerbrief verstuurd met het voornemen om de huurregulering op een aantal specifieke punten gericht te versoepelen (link)
Zorg 2024.1.5, 2024.3.2, 2024.3.3 De verwachte toename van leeftijdsgeregelateerde uitgaven aanpakken door het stelsel van langdurige zorg kosteneffectiever te maken. Oudere LSA's: 2020.1.2, 2020.2.1, 2020.3.3, 2022.3, 2022.3.4, 2023.3, 2023.3.2.	• Tijdelijk extra personele capaciteit voor de zorg in crisistijd (Nationale Zorgreserve en Sector Plan plus) (26) - <i>HVP</i> • SET-COVID-19 (27) - <i>HVP</i> • IC-opschaling (28) - <i>HVP</i> • STOZ-regeling (29) • Programma Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen (WOZO) (30) • Toekomstagenda zorg en ondersteuning voor mensen met een beperking (31) • Nationale dementiestrategie 2021 – 2030 (32) • Verbeteren en Verbreden van de Toets op het Basispakket (VVTB) (33) • Kennisinfrastructuur in de Langdurige zorg (34)
Arbeidsmarkt 2024.3.1 Maatregelen nemen om het minder aantrekkelijk te maken om gebruik te maken van flexibele of tijdelijke arbeidscontracten 2024.3.2 Structurele en sectorspecifieke tekorten aan arbeidskrachten en vaardigheden aanpakken, onder meer door onderbenut arbeidspotentieel aan te boren en de overstap naar sectoren met een hoge productiviteit en naar sectoren met sociale uitdagingen te stimuleren. Oudere LSA's: 2023.3.1, 2023.3.2, 2023.3.3, 2023.4.5, 2022.3.3, 2022.3, 2022.3.2, 2022.3.1, 2022.3.5, 2020.2.2, 2019.2.2, 2019.2.1 & 2019.2.3	• Actieplan Groene en Digitale Banen (11) • Wet Meer Zekerheid Flexwerkers (35) • <u>Update:</u> Het kabinet heeft op 19 mei 2025 het wetsvoorstel "Wet meer zekerheid flexwerkers" naar de Tweede Kamer gestuurd (link). • Verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen (36) - <i>HVP</i> • Aanpak arbeidsmarktkrapte (37) • Actieplan aanpak van schijnzelfstandigheid (38) - <i>HVP</i> • Programma voor een inclusieve arbeidsmarkt (39) • Regionale Mobiliteitsteams/ Regionale Werkcentra (40) • Wet Breed Offensief (41) • Ontwikkelpaden (42) • SLIM-regeling (43) • Meer uren werkt! (44) • <u>Update:</u> nieuw financieringssysteem kinderopvang • <u>Update:</u> de productiviteitsagenda pijler arbeidsmarkt richt zich onder andere op het verbeteren van matching op de arbeidsmarkt
Onderwijs 2024.3.3 De basisvaardigheden verbeteren, onder meer door lerarentekorten aan te pakken en kansarme scholen ondersteuning op maat te bieden.	• Nieuwe kerndoelen basisvaardigheden primair onderwijs en onderbouw voortgezet onderwijs (45) • Nieuwe examenprogramma's bovenbouw voortgezet onderwijs (46) • Subsidieregeling Verbetering basisvaardigheden (47) • <u>Update:</u> de productiviteitsagenda pijler onderwijs richt zich onder andere op het versterken van het funderend onderwijs • gerichte bekostiging basisvaardigheden (48)

	• toevoegen van het evidence-informed werken aan de wet- telijke deugdelijkheidseisen funderend onderwijs (49) • verplichting leerlingvolgsystemen in de onderbouw vo (50) • BoekStart en de Bibliotheek op school (51) • <u>Update</u>: de regeling zou eind 2025 aflopen. Er zijn middelen beschikbaar gesteld om deze structureel te financieren • extra ruimte voor kwalitatief goede leraren in het Onder- wijs- akkoord (52) • Regeling zij-instroom (53) • Regeling SOOL (subsidie onderwijspersoneel opleiding tot le- raar) (54) • Regeling statushouders en de stap naar de klas (55) • Verhoging salarissen van leraren in het primair onder- wijs (56) • Verlagen werkdruk (57) • Professionalisering leraren, schoolleiders en ondersteu- nend personeel (58) • Regeling onderwijskansen voortgezet onderwijs (59)
Overige maatregelen 2022.1.5, 2019.2.2	• Wet toekomst pensioenen (60) – <i>HVP</i> • Tijdelijk extra personele capaciteit voor de zorg in crisistijd (61) • Rapport groeimarkten voor Nederland (77) • Project Beethoven (78)

Gemeenschappelijke prioriteit: Energiezekerheid

Het kabinet neemt maatregelen om energiezekerheid te verbeteren door in te zetten op meer energieonafhankelijkheid en duurzame energieproductie. Relevante maatregelen zijn bijvoorbeeld het Landelijke Actieprogramma Netcongestie, Wet bestrijding Energieleveringscrisis en de nieuwe Energiewet.

Tabel 6c: Hervormingen en investeringen in het kader van energiezekerheid

Landspecifieke aanbeveling	Maatregelen (# correspondeert met de tabel in bijlage 2)
Elektriciteitsnet 2024.4.1 Randvoorwaarden verbeteren om investeringen in het elek- triciteitstransmissie- en het elektriciteitsdistributienet te stimuleren, en met name de inzet van hernieuwbare ener- giebronnen te ver- snellen en het concurrentievermogen te verbeteren. Oudere LSA's: 2023.4.2, 2022.4.2	• Landelijke Actieprogramma Netcongestie (3) - <i>HVP</i>
Energie-efficiënte, met name in de gebouwde omgeving 2023.4.3, 2022.4.3	• Actualisering van de Energiebesparingsplicht (10)
Overige maatregelen 2023.4.5, 2023.4.2, 2023.4.1, 2022.4.2, 2022.4.1, 2020.3.5, 2020.3.4, 2020.3.2, 2019.3.3, 2019.3.2	• Nieuwe Energiewet (63) • Wet bestrijding Energieleveringscrisis (64) • Aanpassing Wet Voorraadvorming Aardoliepro- ducten (65) • CER/NIS (66) • Waterstof (67) • Aanstelling Speciaal Vertegenwoordiger Grondstoffen- stra- tegie (75) • Oprichting Nederlands Materialen Observatorium (76)

Gemeenschappelijke prioriteit: Opbouw van defensiecapaciteiten

Samen met andere landen zet Nederland in op meer strategische zelfstandigheid en sa- menwerking bij transport, productie en industrie op het terrein van defensie. Zo brengt het kabinet de defensie- uitgaven in lijn met de NAVO-doelstelling. Nederland blijft ook deelnemen aan het vergroten van de NAVO-capaciteit op het grondgebied van NAVO-lidstaten en internatio- nale missies.

Tabel 6d: Hervormingen en investeringen in het kader van de opbouw van de defensieca- paciteiten

Landspecifieke aanbeveling	Maatregelen (# correspondeert met de tabel in bijlage 2)
2025 De algemene defensie-uitgaven en -gereedheid versterken en er- voor zorgen dat de netto-uitgaven in overeenstemming zijn met het aanbevolen pad.	• Investerings 2024-2028 ○ Defensiebreed materieel €9,6 mld. (68) ○ Maritiem materieel €8,6 mld. (69) ○ Land materieel €11,6 mld. (70) ○ Lucht materieel €11,8 mld. (71) ○ Infrastructuur en Vastgoed €6,3 mld. (72) ○ IT €7,5 mld. (73) ○ Investerings nominaal en nog onverdeeld €0,6 mld (74)

HOOFDSTUK 7:

VERDELINGSEFFECTEN VAN DE BELANGRIJKSTE MAATREGELEN OP HET GEBIED VAN INKOMSTEN EN UITGAVEN

Dit hoofdstuk geeft een gedetailleerd overzicht van de koopkrachtontwikkeling in 2026 als gevolg van de belangrijkste maatregelen op het gebied van inkomsten en uitgaven.

Het kabinet neemt maatregelen om bij te sturen op het positieve koopkrachtbeeld voor 2026. Het kabinet verhoogt de arbeidskorting om werken meer te laten lonen. Dit wordt gedekt uit het verhogen van het tarief in de eerste schijf van de inkomstenbelasting. De verlaging van de brandstofaccijns wordt tot en met 2026 verlengd. In de mediaan gaan huishoudens er in 2026 met 1,3% op vooruit. Armoede onder kinderen en in het algemeen neemt naar verwachting af in de komende jaren. Tabellen 9a en 9b geven een gedetailleerd overzicht van de koopkrachtontwikkeling en de armoedecijfers.

Tabel 9a: Koopkrachtontwikkeling voor verschillende groepen huishoudens (%)

Koopkrachtontwikkeling	2026
1e (<=107% WML)	1,2%
2e (107-173% WML)	1,4%
3e (173-257% WML)	1,4%
4e (257-381% WML)	1,3%
5e (>381% WML)	1,3%
Inkomensbron	
Werkenden	1,2%
Uitkeringsgerechtigden	1,3%
Gepensioneerden	1,5%
Huishoudtype	
Tweeverdieners	1,3%
Alleenstaanden	1,3%
Alleenverdieners	1,3%
Huishoudens met kinderen	1,1%
Huishoudens zonder kinderen	1,3%
Alle huishoudens	1,3%

Bron: Ministerie van Financiën

Tabel 9b: Ontwikkeling aantal personen en kinderen in armoede (%)

Aandeel armoede	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Personen	3,1%	3,4%	2,9%	2,6%	2,6%	2,5%	2,5%	2,5%
Kinderen	3,6%	3,2%	2,9%	2,6%	2,7%	2,6%	2,6%	2,6%

Bron: Ministerie van Financiën

BIJLAGE 1:

METHODOLOGISCHE ASPECTEN, MET INBEGRIIP VAN DE GE- RAAMDE EFFECTEN VAN GEAGGREGEEERDE BEGROTINGSMAAT- REGELEN OP DE ECONOMISCHE GROEI

Tabel B1.1 Methodologische aspecten

Technische raming	Stappen voor het budgettaire proces waarvoor het gebruikt is	Belangrijke kenmerken van gebruikt model/ techniek
SAFFIER III	macrovoorspelling voor de Nederlandse economie op korte en middellange termijn	macro-econometrisch model
MIMOSI	ramingen koopkracht, loonkosten, sociale zekerheid en loon- en inkomstenheffing	microsimulatiemodel
MICSIM	raming beleidseffecten op structureel arbeidsaanbod	algemeen evenwichtsmodel
TAXUS	korte en middellange termijnramingen van belastingen (m.u.v. loon- en inkomstenbelasting)	detailraming belastingontvangsten
ZOEM	raming werkgelegenheid zorg en zorguitgaven	rekenkundig model voor werkgelegenheid zorg en voor zorguitgaven op korte en middellange termijn
EMU model	raming van werkgelegenheid overheid en collectieve uitgaven en inkomsten m.u.v. belastingen, zorg en sociale zekerheid	gedetailleerd rekenkundig model voor werkgelegenheid overheid en voor totale overheidsfinanciën op korte en middellange termijn
EVIEWES in combinatie met software van de EC	raming output gaps	econometrisch model

Instrumenten voor modellering zijn gebruikt:

- bij het opstellen van macro-prognoses
- bij het ramen van inkomsten en uitgaven bij een scenario van ongewijzigd beleid
- bij het ramen van de verdelingseffecten van de belangrijkste maatregelen op het gebied van inkomsten en uitgaven
- bij het kwantificeren van de in de ontwerpbegroting op te nemen maatregelen inzake inkomsten en uitgaven
- bij het onderzoek naar de doelgerichtheid van de hervormingen in het ontwerpbegrotingsplan ten aanzien van de streefdoelen van de Unie-strategie voor groei en werkgelegenheid en de landspecifieke aanbevelingen.

BIJLAGE 2: UITWERKING MAATREGELLEN LANDSPECIFIEKE AANBEVELINGEN

Hervormingen/investeringen		HVP/MFK ¹⁰	LSA ¹¹	Gemeenschappelijke prioriteit ¹²	Status
Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet ¹³					
Duurzame landbouw					
1	Hervorming: ketenaanpak verduurzaming landbouw	-	2024.4.2 2023.4.4 2022.4.5	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	Not completed
2	Investering: omschakelprogramma 'duurzame landbouw'*	-	2024.4.2 2023.4.4 2022.4.5	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	On-track
Transitie naar hernieuwbare energie					
3	Hervorming: Landelijke Actieprogramma Netcongestie*	HVP (C8-R1)	2024.4.1 2023.4.2 2022.4.2	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet, Energiezekerheid	On-track
4	Investering: Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat*	HVP (C8-R1)	2024.4.1 2023.4.2 2022.4.2 2020.3.4	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	On-track
5	Investering: Programma Energiehoofdstructuur*	-	2024.4.1 2023.4.2 2022.4.2 2020.3.4	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	On-track
6	Hervorming: Omgevingswet*	-	2022.4.2	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	Completed
7	Hervorming: SDE ++*	-	2023.4.2 2022.4.2 2020.3.4 2019.3.3	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	On-track
8	Investering : Klimaat- en Transitiefonds*	-	2023.4.2 2022.4.2 2020.3.4 2019.3.3	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	On-track

¹⁰ Indien de maatregel tevens onderdeel is van (i) het Nederlandse herstel- en veerkrachtplan of (ii) het MFK- [Partnerschaps-overeenkomst](#). Voor HVP-maatregelen wordt tussen de haakjes verwezen naar het nummer in de herziene Annex van het Raad-uitvoeringsbesluit.

¹¹ Conform de richtlijnen van de Europese Commissie wordt gereageerd op de landspecifieke aanbevelingen die 'relevant' zijn. Dat wil zeggen, de structurele (niet-budgettaire) aanbevelingen teruggaand tot 2019 die volgens de jaarlijkse Commissiebeoordeling geen 'substantiële' of 'volledige' vooruitgang of implementatie hebben, zie [Country-specific recommendations database \(europa.eu\)](#) voor 2023 en eerder.

¹² De gemeenschappelijke prioriteiten van de Unie cf. Artikel 13(c) Verordening 2024/1263, (i) het verwezenlijken van een eerlijke groene en digitale transitie, met inbegrip van de klimaatdoelstellingen zoals vastgelegd in Verordening (EU) 2021/1119 ("Europese Klimaatwet"), (ii) sociale en economische veerkracht, met inbegrip van de Europese pijler van sociale rechten, (iii) energiezuinigheid en (iv) waar noodzakelijk, de opbouw van defensievermogens.

¹³ Hervormingen en investeringen aangeduid met (*) worden ook beschreven in het Integraal Nationaal Plan Energie en Klimaat (2021-2030, update 2023). Zie: <https://open.overheid.nl/documenten/105257f6-c87e-4603-8521-244feadade6a/file>

Energie-efficiëntie, met name in de gebouwde omgeving					
9	Hervorming: Programma Versnelling Verduurzaming Gebouwde Omgeving (PVGO)*	-	2023.4.3 2022.4.3	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	On-track
10	Hervorming: Actualisering van de Energiebesparingsplicht*	-	2023.4.3 2022.4.3	Energiezekerheid	Completed
Vaardigheden t.b.v. de groene transitie					
11	Hervorming: Actieplan Groene en Digitale Banen*		2023.4.5	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten; een eerlijke digitale transitie; Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	On-track
Onderzoek en ontwikkeling (R&D)					
12	Investing: Investeren in onderzoek en ontwikkeling vanuit het Nationaal Groeifonds (NGF) (5,5 mld. EUR voorwaardelijk toegekend of gereserveerd per eind 2023)	-	2019.3.2	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	On-track
13	Investing: Quantum Delta NL (277,9 mln. EUR)	HVP (C2.1 I1)	2020.3.3 2020.3.5 2019.3.2	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	Completed
Overige maatregelen					
14	Investing: Strategie Digitale Economie: Generieke Instrumenten	-		Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	On-track
15	Investing: Strategie Digitale Economie: Specifieke Instrumenten	-		Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	On-track
16	Investing: Strategie Digitale Economie: Nationale Groeifonds	-		Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	On-track
17	Aanpassing nationale klimaatwet*			Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	On-track

18	Instelling Klimaatfonds*			Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	On-track
19	Investering 1: Subsidie-regeling Publieke Laadin-frastructuur zwaar ver-voer (SPULA)		2022.4.4	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	On-track
76	Oprichting centraal con-tactpunt NZIA en CRMA			Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	Delayed
77	Rapport groeimarkten voor Nederland			Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	Completed
Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten					
Belastingstelsysteem					
20	Hervorming: belasten van inkomen uit ver-mogen	-	2024.1.3 2023.1.5 2022.1.4 2019.1.1	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van So-ciale Rechten	On-track
Woningmarkt					
21	Hervorming: Aanwijzing grootschalige woning-bouwlocaties en NOVEX gebieden	-	2024.1.4 2023.1.6	-	Completed
22	Investering: Financiële ondersteuning om sneller en betaalbaarder te kun-nen bouwen	HVP (C3.1 R3-1, C3.1 R3-2)	2024.1.4 2023.1.6	-	On-track
23	Hervorming: Wet Ver-sterking regie Volkshuis-vesting Versnellen en verkorten beroepsproce-dures	HVP (C3.1 R3-4)	2024.1.4 2023.1.6	-	Delayed
24	Hervorming: Wet betaal-bare huur: modernisering WWS, nieuwbouwopslag, afspraken met IVBN en corporatiesector over nieuwbouw middenhuur (100.000 woningen in to-taal)	-	2024.1.4 2023.1.6	-	Completed
25	Hervorming: Wetsvoor-stel Hervorming Huurtoe-slag ter ondersteuning	-	2024.1.4 2023.1.6	-	Completed

	betaalbaarheid in mid- den- en vrije huursector.				
Zorg					
26	Hervorming: Tijdelijk extra personele capaciteit voor de zorg in crisistijd (Nationale Zorgreserve en Sector Plan plus)	HVP (C5.1 I1-3)	2020.2.1 2020.1.2 2022.3 2023.3 2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
27	Hervorming: SET-COVID-19	HVP (C5.1 I3)	2020.1.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	Completed
28	Hervorming: IC-opschaling	HVP (C5.1 I2)	2020.3.3 2022.3.4 2023.3.2 2024.3.2 2020.1.2 2022.3 2023.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
29	Hervorming: STOZ-regeling	-	2020.1.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
30	Hervorming: Programma Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen (WOZO)	-	2024.1.5	-	On-track
31	Hervorming: Toekomst-agenda zorg en ondersteuning voor mensen met een beperking	-	2024.1.5	-	On-track
32	Hervorming: Nationale dementiestrategie 2021 – 2030	-	2024.1.5	-	On-track
33	Hervorming: Verbeteren en Verbreden van de Toets op het Basispakket (VVTB or 'improving and broadening the assessment of the Dutch basic benefit package')	-	2024.1.5	-	On-track
34	Hervorming: Kennisinfrastuur in de Langdurige zorg	-	2024.1.5	-	On-track
Arbeidsmarkt					
11	Hervorming: Actieplan Groene en Digitale Banen*		2023.4.5	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten; een eerlijke digitale transitie; Een eerlijke groene en	On-track

				digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet	
35	Hervorming: Meer zekerheid flexwerkers		2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2 2022.3.1 2020.2.2 2019.2.2 2019.2.1	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
36	Hervorming: Verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen	HVP (C4.1 R2-1)	2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2 2022.3.1 2020.2.2 2019.2.2 2019.2.1	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	Not completed
37	Hervorming: Aanpak Arbeidsmarktkrapte		2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2 2022.3.1 2020.2.2 2019.2.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
38	Hervorming: Actieplan aanpak van schijnzelfstandigheid	HVP (C4.1 R4)	2024.3.1 2023.3.1 2022.3.3 2022.3.2 2022.3.1 2020.2.2 2019.2.2 2019.2.1	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	Not completed
39	Hervorming: Programma voor een inclusieve arbeidsmarkt		2024.3.2 2023.3.3 2023.3.2 2022.3.5 2022.3.4 2019.2.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
40	Hervorming: Regionale Mobiliteitsteams/ Regionale Werkcentra		2024.3.2 2023.3.3 2023.3.2 2022.3.5 2022.3.4 2019.2.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
41	Hervorming: Wet Breed Offensief		2024.3.2 2023.3.3 2023.3.2 2022.3.5 2022.3.4 2019.2.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	Completed
42	Investerings: Ontwikkelpaden		2024.3.2 2023.3.3 2023.3.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de	On-track

			2022.3.5 2022.3.4 2020.3.3 2019.2.3	Europese Pijler van So- ciale Rechten	
43	Investerings: SLIM-rege- ling		2024.3.2 2023.3.3 2023.3.2 2022.3.5 2022.3.4 2020.3.3 2019.2.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van So- ciale Rechten	On-track
44	Hervorming: Meer uren werkt!		2024.3.2 2023.3.3 2023.3.2 2022.3.5 2022.3.4 2020.3.3 2019.2.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van So- ciale Rechten	On-track
Onderwijs					
45	Hervorming: Nieuwe kerndoelen basisvaardig- heden primair onderwijs en onderbouw voortge- zet onderwijs	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van So- ciale Rechten	On-track
46	Hervorming: Nieuwe exa- menprogramma's boven- bouw voortgezet onder- wijs	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van So- ciale Rechten	On-track
47	Investerings: Subsidie- geving Verbetering basis- vaardigheden	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van So- ciale Rechten	On-track
48	Investerings: gerichte be- kostiging basisvaardighe- den	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van So- ciale Rechten	On-track
49	Hervorming: toevoegen van het evidence-infor- med werken aan de wet- telijke deugdelijkheidsei- sen funderend onderwijs	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van So- ciale Rechten	On-track
50	Hervorming: verplichting leerlingvolgsystemen in de onderbouw vo	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van So- ciale Rechten	On-track
51	Investerings: BoekStart en de Bibliotheek op school	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van So- ciale Rechten	On-track
52	Investerings: extra ruimte voor kwalitatief goede le- raren in het Onderwijsak- koord	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van So- ciale Rechten	On-track

53	Investering: Regeling zij-instroom	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
54	Investering: Regeling SOOL (subsidie onderwijspersoneel opleiding tot leraar)	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
55	Investering: Regeling statushouders en de stap naar de klas	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
56	Investering: Verhoging salarissen van leraren in het primair onderwijs	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
57	Investering: Verlagen werkdruk	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
58	Investering: Professionalisering leraren, schoolleiders en ondersteunend personeel	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
59	Investering: Regeling onderwijskansen voortgezet onderwijs	-	2024.3.3	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
Overige maatregelen					
60	Hervorming: Wet toekomst pensioenen	HVP (C4.1 R3)	2022.1.5 2019.2.2	Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	Completed
61	Tijdelijk extra personele capaciteit voor de zorg in crisistijd (Nationale Zorgreserve en Sector Plan plus)	HVP (C5.1 I1-3)		Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
77	Rapport groeimarkten voor Nederland			Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	Completed
78	Project Beethoven			Sociale en economische veerkracht, inclusief de Europese Pijler van Sociale Rechten	On-track
Energiezekerheid					
Elektriciteitsnet					
3	Hervorming: Landelijke Actieprogramma Netcongestie*	HVP (C8-R1)	2024.4.1 2023.4.2 2022.4.2	Een eerlijke groene en digitale transitie, inclusief consistentie met de Europese Klimaatwet, Energiezekerheid	On-track

Energie-efficiëntie, met name in de gebouwde omgeving					
10	Hervorming: Actualisering van de Energiebesparingsplicht*	-	2023.4.3 2022.4.3	Energiezekerheid	Completed
Overige maatregelen					
63	Hervorming: Nieuwe Energiewet*	HVP (C1.1 R5-1)	2023.4.2 2023.4.1 2022.4.1 2022.4.2 2020.3.4 2019.3.3	Energiezekerheid	Completed
64	Hervorming: Wet bestrijding Energieleveringscrisis	-	-	Energiezekerheid	On-track
65	Hervorming/Investerings: Aanpassing Wet Voorraadvoorziening Aardolieproducten*	-	-	Energiezekerheid	Delayed
66	Hervorming/Investerings: CER/NIS*	-	-	Energiezekerheid	On-track
67	Hervorming/Investerings: Waterstof*	HVP (C1.1 I2-2)	2023.4.5 2023.4.2 2023.4.1 2022.4.1 2022.4.2 2020.3.2 2020.3.5 2020.3.4 2019.3.2 2019.3.3	Energiezekerheid	On-track
75	Aanstelling Speciaal Vertegenwoordiger Grondstoffenstrategie			Energiezekerheid	Completed
76	Oprichting Nederlands Materialen Observatorium			Energiezekerheid	Completed
Opbouw van defensiecapaciteiten					
Overige maatregelen					
68	Investerings 1: Investerings Defensiebreed materieel 2024-2028 €9,6 mld	-	-	de opbouw van defensiecapaciteiten	On-track
69	Investerings 2: Investerings Maritiem materieel 2024-2028 €8,6 mld	-	-	de opbouw van defensiecapaciteiten	On-track
70	Investerings 3: Investerings Land materieel 2024-2028 €11,6 mld	-	-	de opbouw van defensiecapaciteiten	On-track
71	Investerings 4: Investerings Lucht materieel 2024-2028 €11,8 mld	-	-	de opbouw van defensiecapaciteiten	On-track
72	Investerings 5: Investerings Infrastructuur en Vastgoed 2024-2028 €6,3 mld	-	-	de opbouw van defensiecapaciteiten	On-track
73	Investerings 6: Investerings IT 2024-2028 €7,5 mld	-	-	de opbouw van defensiecapaciteiten	On-track

74	Investering 7: Investeren nominaal en nog onverdeeld 2024-2028 €0,6 mld				On-track
----	--	--	--	--	----------